

DOI: 10.31548/hspedagog13(3).2022.18-24

УДК 37

**БАРНАХУС – ЦЕНТР ДЛЯ ДІТЕЙ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД НАСИЛЬСТВА:
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА І ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ****БОНДАРЕНКО Н. О.**, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри
соціальної роботи та реабілітації**Національний університет біоресурсів і природокористування України****E-mail:** nataleksbondarenko@gmail.com

Анотація. Проблема насильства над дітьми є загальносвітовою. Відповідно до даних з Всесвітньої організації охорони здоров'я, насильство над дітьми є глобальною проблемою з серйозними наслідками на все життя. За статистикою чверть усіх дорослих піддавалися фізичному насильству в дитинстві. Кожна п'ята жінка, та один з 13 чоловіків повідомили про сексуальне насильство та жорстоке поводження з ними в дитинстві. Наслідки жорстокого поводження з дітьми мають серйозний вплив на фізичне та психічне здоров'я протягом усього життя, а його соціальна та професійна продуктивність може з часом сповільнювати економічний і соціальний розвиток країни, а отже відображатися на психічному здоров'ї всього суспільства. В Україні проблема насильства над дітьми стоїть досить гостро. Актуальність болючої теми для суспільства полягає в тому, що дане питання є комплексним, непередбачуваним і важко вирішуваним. Коли з дитиною погано поводяться, низка різних суб'єктів, зокрема. На сьогоднішній день, такі суб'єкти, як соціальні служби, медичні установи, юридичні органи, прокуратура і судді, які зобов'язані сприяти дотриманню прав дитини та діяти найкращим чином в її інтересах, не завжди працюють злагоджено: дитина проходить кілька інституцій і неодноразово підпадає під опитування різними спеціалістами, в різних місцях, піддаючись різним методам збору інформації. Переміщення дитини між різними закладами та відділеннями з метою опитування та опису ситуації, пов'язаної з насильством над нею, викликає ретравматизацію (ревіктимізацію) дитини. Вона знову переживає ті самі страхи, з якими зіткнулася. Такі багаторазові опитування дитини в різних місцях і закладах, які часто проводяться без використання зрозумілих для неї підходів, призводять до її повторної травматизації (віктимізації), внаслідок чого результати опитувань відрізняються один від одного, тому що дуже часто показання дитини як свідка чи потерпілого можуть бути спотворені або дискредитовані. Дослідження показали, що така повторна віктимізація насправді може спричинити більше шкоди дитині, ніж саме насильство. Крім того, повторні допити, виконуються людьми, які не пройшли спеціальної підготовки, можуть спотворити розповідь дитини про події через навіювання та негативно вплинути на хід розслідування кримінальної справи. Діти, які постраждали або стали жертвами насильства чи інших протиправних дій, під час попереднього слідства та досудового розгляду потребують застосування відповідних заходів, отримання комплексних а також скоординованих послуг та підтримки. Тому, останнім часом все частіше науковці говорять про необхідність запровадження міжвідомчої та міждисциплінарної співпраці у поєднанні з використанням спеціальних прийомів і методів опитування дитини як рішучого кроку щодо захисту прав дітей, які постраждали внаслідок злочинних дій, та дітей, які стали свідками жорстокого поводження та насильства. Також важливо, щоб учасники процесу повністю усвідомлювали, як їхні дії вплинуть на дитину, тобто пріоритетом має стати забезпечення права дитини. Це вимагає відповідальності та активної участі всіх організацій, що залучені до цього процесу. У різних країнах реалізуються різні типи послуг міждисциплінарних та міжвідомчих структур — залежно від правової системи, соціальної структури, культурних традицій тощо. У деяких державах

© Бондаренко Н. О.

HUMANITARIAN STUDIOS: PEDAGOGICS, PSYCHOLOGY, PHILOSOPHY Vol 13(3) 2022

відбувається поступове формування цілісних комплексів міжвідомчої та міждисциплінарної співпраці за певними моделями. Проте, на сьогоднішній день, однією найефективнішою моделлю міжвідомчої та міждисциплінарної співпраці є апробована у світі модель Barnahus (далі – «Barnachus»). Сьогодні модель визнана найкращою практикою щодо захисту дітей від насильства та подолання наслідків насильства, яких зазнала дитина. Отримані результати дослідження полягають в аналізі моделі "Barnachus" в Україні. У статті викладено основне розуміння моделі Barnahus, визначено стандарти якості Barnahus, які вимагаються законодавчого підґрунтя щодо функціонування моделі та впровадження її в Україні.

Ключові слова: насильство, жорстоке поводження, соціальні служби, мультидисциплінарне та міжвідомче середовище, проблеми насильства.

Актуальність (Introduction).

Проблема насильства над дітьми є загальносвітовою. Згідно з даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, насильство над дітьми є глобальною проблемою з серйозними довічними наслідками. За статистикою, чверть усіх дорослих зазнали фізичного насильства в дитинстві. Кожна п'ята жінка та один із 13 чоловіків повідомляли про сексуальне насилля та жорстоке поводження з ними в дитячому віці. Наслідки жорстокого поводження з дітьми включають порушення фізичного та психічного здоров'я протягом усього життя, а соціальні та професійні його результати можуть врешті-решт уповільнити економічний та соціальний розвиток країни.

В Україні проблема насильства над дітьми є доволі гострою. Її актуальність для суспільства полягає у тому, що вона є комплексною, непрогнозованою та важко розв'язуваною. Коли дитина зазнає насильства, ряд різних суб'єктів, зокрема соціальні служби, медичні заклади, правоохоронні органи, прокурори та судді, зобов'язані сприяти дотриманню прав дитини та діяти в найкращих її інтересах. Наразі ці суб'єкти не завжди працюють злагоджено: дитина проходить через ряд установ та має неодноразові допити у різних спеціалістів, у різних місцях, із використанням різних методів збирання інформації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications).

Л. Шерманом і Р. Берксом в 1984 р.

було покладено початок першим дослідженням в області домашнього насильства. Тоді ж Б. Леві видав книгу, в якій зазначалося, що домашнє насильство є широко поширеним та серйозним захворюванням, яке вражає людей із усіх верств суспільства. У цій галузі працювали і американські вчені: Р. Жіль, М. Стейнман, Л. Лерман, Д. Зорка. Слід зазначити, що в останні роки увага до проявів домашнього насильства значно зростає, оскільки динаміка випадків насилля стрімко росте.

Мета (Purpose). Метою даного дослідження було з'ясувати значення таких центрів як барнахуси для дітей, які постраждали від насильства та особливості їх діяльності.

Відповідно до поставленої мети було за доцільне вирішити наступні завдання:

1.дослідити передумови виникнення даних центрів;

2.ознайомитися з методами діяльності;

3.надати рекомендації для соціальних працівників щодо роботи з жертвами домашнього насильства.

Об'єктом дослідження стало форми та методи роботи відповідних центрів.

Методи (Methods). Для формування загальної картини проблеми було використано наступні методи:

- вивчення теоретичного аналізу документів і офіційних матеріалів, літератури, навчальних програм і посібників;

- проведення опитування на тему «Обізнаність щодо насильства в сім'ї» та аналіз результатів.

Результати (Results).

Переміщення дитини між різними установами та відомствами з метою опитування та опису ситуації, пов'язаної з насильством щодо неї, викликає у дитини повторне травмування (повторну віктимізацію). Вона повторно переживає ті самі страхи, з якими стикнулася. Такі багаторазові опитування дитини в різних містах і установах, які часто проводяться без використання зрозумілих для неї підходів, призводять до повторної її травматизації (віктимізації) того, що результати опитування різняться між собою, в результаті чого дуже часто покази дитини як свідка або потерпілої особи можуть бути спотворені або дискредитовані.

Дослідження показали, що така повторна віктимізація може завдати навіть більшої шкоди дитині, ніж саме насильство. Крім того, неодноразові допити, проведені людьми, які не пройшли спеціальну підготовку, можуть спотворити розповідь дитини про події через навіювання та негативно вплинути на хід розслідування кримінальної справи.

Діти, які постраждали від насильства або інших протиправних дій чи стали їх свідками, під час здійснення досудового розслідування та судового розгляду потребують застосування відповідних заходів, отримання комплексних і скоординованих послуг і допомоги. Тому в останні роки дедалі більше говорять про необхідність запровадження міжвідомчої та міждисциплінарної співпраці у поєднанні із застосуванням спеціальних практик та методик допиту дитини як рішучого кроку в захисті прав дітей, які постраждали від кримінальних правопорушень, та дітей, які стали свідками жорстокого поводження та насилля.

Також важливо, щоб учасники процесуальних дій повністю розуміли те, як їхні дії вплинуть на дитину, тобто

надавали першочергове значення забезпеченню прав дитини. Це вимагає відповідальності та активної участі всіх організацій, залучених до цього процесу.

У різних країнах запроваджені у практику різні типи надання послуг міждисциплінарними та міжвідомчими структурами — залежно від правових систем, соціальних структур, культурних традицій тощо. У деяких державах відбувається поступове формування комплексних і добре злагоджених міжвідомчих та міждисциплінарних служб за певними моделями. Проте однією з найбільш ефективних моделей міжвідомчої та міждисциплінарної співпраці, апробованих у світі, є модель Barnahús (далі — «Барнахус»). Сьогодні цю модель визнано кращою практикою із захисту дитини від насильства та подолання наслідків насильства, якого зазнала дитина.

Запропонована публікація розпочинає цикл матеріалів із впровадження моделі «Барнахус» в Україні. У ній викладено базове розуміння моделі «Барнахус», розкрито стандарти якості «Барнахусів», наведено законодавче підґрунтя функціонування моделі та ініціативи з її впровадження в Україні. У додатках розміщені розроблені в межах проєкту щодо захисту та соціально-психологічної підтримки у процесі правосуддя дітей, які постраждали або стали свідками насильства (модель «Барнахус»), Порядок реалізації цього проєкту та Положення про Центр захисту та соціально-психологічної підтримки у процесі правосуддя дітей, які постраждали або стали свідками насильства (модель «Барнахус»).

Барнахус (від *barna hús* – у перекладі з ісландської мови «будинок для дітей») – це місце, де багатопрофільна міжвідомча команда, до якої входять представники правоохоронних органів, кримінального судочинства, служб захисту дітей, а також медичні працівники і працівники сфери захисту психічного здоров'я, співпрацює, щоб забезпечити

дітям – жертвам та свідкам насильства – скоординований ефективний захист, послуги та правосуддя, дружнє до дітей.

Перші «Барнахуси» були створені в 1995 – 1996 роках, коли розпочалася реформа системи захисту дітей. Уперше тема сексуальної експлуатації дітей була обговорена публічно на конференції у Стокгольмі в 1996 році. Відтоді почалося дослідження методики інтерв'ювання дітей.

Ісландія стала першою країною у Європі, яка впровадила цю модель (1998 рік). Слідом за нею це зробили Швеція (шведською мовою — barnahus) у 2005 році, Норвегія (barnehus) у 2007 році, Гренландія у 2011 році та Данія (børnehus) у 2013-му. Поступово досвід впровадження «Барнахусів» поширився всією Європою. При цьому в різних європейських країнах були створені різні типи послуг; досвід міжвідомчої та міждисциплінарної співпраці залежав від соціальних структур держави та професійної сталої практики.

Для прикладу, окрім дітей, постраждалих від усіх форм насильницьких дій, та дітей, які стали свідками насильства, в різних країнах «Барнахуси» працюють із різними цільовими групами, такими як: діти, щодо яких є підозра щодо сексуального насильства (Ісландія); діти, які підозрюються або стали жертвами насильницьких злочинів (злочини проти життя та здоров'я), зазнали незаконного позбавлення особистої свободи, піддавалися торгівлі людьми, незаконному примусу, незаконній загрозі, домаганням та іншим злочинам (злочини проти свободи та миру) (Швеція); діти, які стали свідками насильства над родичем (Швеція); жінки, які зазнали каліцтва жіночих статевих органів (Швеція); дорослі з вадами розвитку

І хоча існують деякі відмінності між національними моделями «Барнахус», задіяні спеціалісти установи (зокрема поліція, прокуратура, заклади охорони здоров'я та соціального забез-

печення), а також загальні цілі та завдання діяльності центрів загалом збігаються. Також спільним для всіх північноєвропейських країн є вбудованість цієї моделі в системи захисту дітей та кримінального правосуддя.

Відповідно, модель «Барнахус» передусім поєднує систему правосуддя та соціальну сферу, які залучені до роботи з випадками насильства й жорстокого поводження з дітьми, та представляє собою «змішану форму організації», де поєднуються практики, правила та переконання різних інституцій. Проте безумовними об'єднавчими принципами усіх існуючих моделей «Барнахус» є доброзичливість і дружнє ставлення до дітей, постраждалих від насильства та жорстокого поводження, та принцип роботи усіх спеціалістів із дитиною «під одним дахом».

Ключовою метою моделі «Барнахус» визначено об'єднання всіх служб та органів, задіяних до реагування на виявлені факти насильства і жорстокого поводження з дітьми, щоб забезпечити скоординовану відповідь. Вважається, що така скоординована реакція зменшить навантаження на дитину під час участі у кримінальному процесі, підвищить якість розслідувань і, можливо, призведе до зростання числа розкритих справ і винесених злочинцям вироків. Інша не менш важлива мета — забезпечити дітям та їхнім сім'ям необхідну підтримку. Персонал «Барнахусу», як правило, складають соціальні працівники або психологи. Фахівці з інших інституцій, зокрема такі як працівники сфери охорони здоров'я та захисту дітей, не працюють у «Барнахусі» на постійній основі, але долучаються до команди центру для роботи з випадками насильства над дітьми та/або для обговорення справ на координаційних зустрічах. Міждисциплінарна та міжвідомча співпраця, яка реалізується шляхом спільного ведення та розгляду справ, дозволяє уникнути (повторної) травматизації, забезпечує

результати в найкращих інтересах дитини. У «Барнахусі» проводяться мультидисциплінарні та міжвідомчі заходи, організовані «під одним дахом» у дружніх до дітей умовах.

Щоб дитині було легше розкрити значущу для кримінального процесу інформацію та не допустити її вторинної віктимізації, приміщення «Барнахусу» спроектовано так, щоб він забезпечував дружню до дітей обстановку.

Отже, модель також має матеріально-естетичний аспект, оскільки робота відбувається в конкретному просторі «Барнахусу». Структура діяльності всіх «Барнахусів» передбачає заходи в умовних «чотирьох кімнатах», вбудованих у мультидисциплінарне та міжвідомче середовище. Спеціалісти різних установ співпрацюють, щоб забезпечити ретельно збалансоване втручання, яке відповідає потребам кожної дитини.

Висновки і перспективи (Discussion). Варто зазначити, що міжнародні стандарти чітко орієнтують на втілення принципів і підходів, які закладено в моделі «Барнахус», що є актуальним для України. І хоча норми чинного українського законодавства поки прямо не передбачають створення «Барнахусів», однак під час обговорення за участі якнайширшого кола зацікавлених осіб на національному рівні щодо діяльності за цією моделлю жодних заперечень не було. Тим більше що перші кроки до нормативного закріплення моделі «Барнахус» уже зроблено.

У вересні 2020 року відбулася знакова подія – Президент України підписав Указ №398/2020 «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства», у якому, зокрема, перед Кабінетом Міністрів України поставлено завдання забезпечити розроблення та внести в

шестимісячний строк на розгляд Верховної Ради України законопроекти, спрямовані на забезпечення додаткових процесуальних гарантій неповнолітнім особам при проведенні їх допиту, опитування під час кримінального провадження, що базуються на найкращих міжнародних практиках, зокрема на моделі «Барнахус».

Список використаних джерел

1. Barnahus. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Barnahus>
2. Johansson S., Stefansen K. Policy-making for the diffusion of social innovations: the case of the Barnahus model in the Nordic region and the broader European context // Innovation: The European Journal of Social Science Research, Volume 33, Issue 1 (2020). — URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13511610.2019.1598255>
3. Launching the European Barnahus Movement. — URL: <https://bit.ly/3a6n5i9> 5 / PROMISE Barnahus Network. — URL: <https://www.barnahus.eu/en/> 6 / Правовий аналіз роботи моделі «Барнахус» в Україні / О. Л. Халдорссон, Т. Бугаєць. — Рада Європи, 2021. — URL: <https://rm.coe.int/legal-analysis-ukr-web/1680a317f5>
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/465-1-17#Text>
5. Постанова Верховного Суду від 6.03.2018 року по справі №686/12914/16-к (провадження №51-173 км 18). — URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/7321959>
6. Проект Закону про юстицію, дружню до дитини (реєстр. №5617 від 4 червня 2021 року). — URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webpr oc4_1?pf3511=72137
7. Ухвала Верховного Суду від 23.09.2019 року по справі №346/164/18 (провадження №51-

3561ск19). — URL:
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/84481869>

References

1. Barnahus. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Barnahus>
2. Johansson S., Stefansen K. Policu-making for the diffusion of social innovations: the case of the Barnahus model in the Nordic region and the broader European context // Innovation: The European Journal of Social Science Research, Volume 33, Issue 1 (2020). — URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13511610.2019.1598255>
3. Launching the European Barnahus Movement. — URL: <https://bit.ly/3a6n5i9> 5 / PROMISE Barnahus Network. — URL: <https://www.barnahus.eu/en/6> / Ppavo-vyi analiz poboty modeli «Bapnakhus» v Ukpaini / O. L. Khaldopsson, T. Buhaiets. — Pada

Yevpopy, 2021. — URL:
<https://rm.coe.int/legal-analysis-ukr-web/1680a317f5>

4. Kpyyminalnyi ppotsesual-nyi kodeks Ukpainy. — URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/465-1-17#Text>

5. Postanova Vepkhovnoho Sudu vid 6.03.2018 roku po sppavi №686/12914/16-k (ppovadzhennia №51-173 km 18). — URL:
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/7321959>

6. Ppoiekt Zakonu ppo yus-tytsiiu, dpuzhniu do dytyny (peiestp. №5617 vid 4 chepvnia 2021 roku). — URL:
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72137

7. Ukhvala Vepkhovnoho Sudu vid 23.09.2019 roku po sppavi №346/164/18 (ppovadzhennia №51-3561sk19). — URL:
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/84481869>

BARNAHOUSE – CENTER FOR CHILDREN WHO HAVE SUFFERED FROM VIOLENCE: GENERAL CHARACTERISTICS AND IMPLEMENTATION IN UKRAINE Bondarenko N. O.

Abstract. *The problem of violence against children is worldwide. According to data from the World Health Organization, child abuse is a global problem with serious lifelong consequences. According to statistics, a quarter of all adults were physically abused as children. One in five women and one in 13 men reported sexual violence and abuse as a child. The consequences of child abuse have a serious impact on physical and mental health throughout life, and its social and professional productivity can slow down the economic and social development of a country over time, and therefore reflect on the mental health of the entire society. In Ukraine, the problem of violence against children is quite acute. The urgency of the painful topic for society is that this issue is complex, unpredictable and difficult to solve. When a child is maltreated, a number of different actors, including. To date, such subjects as social services, medical institutions, justice bodies, prosecutor's office and judges, who are obliged to promote the observance of the rights of the child and act in the best way in his interests, do not always work in harmony. : the child goes through several institutions and is repeatedly interviewed by different specialists, in different places, is exposed to different methods of collecting information. Moving a child between different institutions and departments for the purpose of interviewing and describing the situation related to violence against him causes retraumatization (revictimization) of the child. She relives the same fears she faced. Such multiple interviews of the child in different places and institutions, which are often conducted without using approaches that are understandable to him, lead to his repeated traumatization (victimization), as a result of which the results of the interviews differ from each other, because very often the testimony of the child as a witness or victim can be distorted or discredited. Research has shown that such re-victimization can actually cause more harm to a child than the abuse itself. In addition, repeated interrogations*

© Бондаренко Н. О.

HUMANITARIAN STUDIOS: PEDAGOGICS, PSYCHOLOGY, PHILOSOPHY Vol 13(3) 2022

carried out by people who have not undergone special training can distort the child's story about the events through suggestion and negatively affect the course of the investigation of the criminal case. Children who have suffered or become victims of violence or other illegal actions, during the preliminary investigation and pre-trial proceedings, need to apply appropriate measures, receive complex and coordinated services and support. Therefore, recently, more and more often, scientists talk about the need to introduce interdepartmental and interdisciplinary cooperation in combination with the use of special techniques and methods of interviewing the child as a decisive step in protecting the rights of children who have suffered as a result of criminal acts and children who have witnessed abuse and violence. It is also important that the participants in the process are fully aware of how their actions will affect the child, i.e. ensuring the rights of the child should be a priority. This requires the responsibility and active participation of all organizations involved in this process. In different countries, different types of services of interdisciplinary and interagency structures are implemented - depending on the legal system, social structure, cultural traditions, etc. In some states, integral complexes of interdepartmental and interdisciplinary cooperation are gradually being formed according to certain models. However, to date, one of the most effective models of interdepartmental and interdisciplinary cooperation is the world-proven Barnahus model (hereinafter - "Barnachus"). Today, the model is recognized as a best practice for protecting children from violence and dealing with the consequences of violence that a child has experienced. The obtained results of the research consist in the analysis of the "Barnachus" model in Ukraine. The article outlines the basic understanding of the Barnahus model, defines Barnahus quality standards, which are required by the legislative basis for the operation of the model and its implementation in Ukraine

Key words: *violence, abuse, social services, multidisciplinary and interagency environment, issues of violence.*